

ně, že právě legenda svým vnitřním etickým nábojem splňovala požadavek povahového vypravování a inspirovala Lomnického k dotváření základní dějové linie a další vrstvy jeho fabulace. Uvolněná kompozice legendy vytváří předpoklad pro řetězení dalších detailů, pro dějovou gradaci založenou na jejich emocionální proměnlivosti (Voit hovoří o střídání sentimentálních a dramatických poloh), a naplňuje tak základní cíl Lomnického tvorby – zábavnou formou čtenáře poučit a vychovávat.

Z hlediska dalšího výzkumu bude nutné zaměřit pozornost k analýze tvůrčích postupů Lomnického jak v jeho didaktických skladbách, tak v ostatní tvorbě, které vyplynou srovnáním ideově-kompozičních struktur jeho předloh a pramenů s autorovými postupy. Půjde přitom hlavně o všechny druhy modifikací, k nimž Lomnický při svém zpracování přistoupil. Voit, jenž si je této skutečnosti dobře vědom, svou studii připravil velmi solidní základ pro stanovení hlavních atributů Lomnického poetiky v rámci didaktických próz i ve vztahu k jeho ostatní tvorbě dramatické, básnické i prozaické. Pro takto orientované další studium Lomnického literárních postupů si vytvořil Voit ty nejlepší podmínky, když svou práci doplnil pečlivým a přehledným soupisem 437 exemplů užitých v didaktických skladbách Lomnického. Nadto v mnoha případech, a to je výsledek velmi záslužné práce, uvádí přesný bibliografický údaj předlohy. Přestože zřejmě nedojdeme detailním srovnáním vybraných ukázek textů předloh a jejich následného zpracování Lomnickým k převratným závěrům, dospějeme k přesnější odpovědi na otázku, „*jak Lomnický s využitím starší tradice zpracoval ve svém díle domácí realitu*“ (podtrženo M. S.), a dojdeme i k tomu, *jak* obohatil obvyklé dobové postupy o jedinečný, v mnoha případech velmi pro-

měnlivý „vlastní autorský rukopis“ a jak tímto způsobem pomohl připravit podmínky pro vývoj drobných i rozsáhlejších epických beletristických forem od 2. poloviny 17. století až do doby národního obrození.

Marie Sobotková (Olomouc)

Josef V. BEČKA, *Česká stylistika*. Praha, Academia 1992, 468 str.

Josef Václav Bečka, nedávno zesnulý, patří mezi nejznámější a nejproduktivnější představitele českého stylistického bádání; studiu teoretických i praktických otázek stylu se s velkou soustavností a plní věnoval po mnoho desetiletí (první svou knižní práci, *Techniku slohu*, publikoval v roce 1938). *Česká stylistika*, vydaná za finanční pomoci Českého literárního fondu nakladatelstvím Academia (bohužel s nemalým množstvím tiskových chyb), znamená syntetické završení jeho stylistických výzkumů a je zatím nejobsáhlejší zpracováním stylistické problematiky v češtině; z hlediska stránkového rozsahu a šře záběru ji můžeme srovnat s obšírnými příručkami slovenského jazykovědce Jozefa Mistríka (zvláště *Štylistika*, 1985), hojně čtenými i v českém prostředí vzhledem k chronickému nedostatku domácích učebnic a kompendií stylistiky (ten začíná být odstraňován až v několika posledních letech - vedle Bečkovy práce můžeme poukázat na knihu Jana Chloučka a kolektivu *Stylistika češtiny*, 1991).

Je zapotřebí podotknout, že *Česká stylistika* vychází tiskem řadu let poté, co byla koncipována a v zásadě napsána. V některých aspektech je jejím východiskem už Bečkův *Úvod do české stylistiky* z roku 1948. Většina textu zřejmě vznikala v průběhu šedesátých let (jeho

části byly publikovány ve formě vysokoškolských skript). V dalších letech byl pak rukopis opakovaně doplňován a upravován, poslední úprava se uskutečnila těsně před vydáním. Důsledkem tohoto postupu je fakt, že na nejednom místě práce se reflektuje postupné vrstvení textu; prvky výkladu a především uváděné příklady signalizují, kdy asi byla daná pasáž do díla zahrnuta.

Další důležitý rys *České stylistiky* souvisí s celkovým postavením autora práce v kontextu českých stylistických výzkumů. Bečka stál poněkud stranou hlavního proudu těchto výzkumů, jenž, jsa podstatně determinován funkčními hledisky Pražské školy, vyzdvihuje do ústřední pozice teorii funkčních stylů a zvláště v novější době se zaměřuje na analýzu jazykové i nadjazykové výstavby textů v komunikačním rámci.

Bečka v *České stylistice* koncepci funkčních stylů přejímá a připojuje k ní řadu doplňujících a pozměňujících poznámek, přitom z ní ale nečiní celkový základ svého systému a na mnoha místech ji do výkladu takřka vůbec nepromítá. Východiskem jeho úvah je v prvé řadě původce textu (jazykového projevu) vyjadřující podle svého duševního ustrojení a svých znalostí a schopností jazykově své myšlenky a city (zvláště v souvislosti se slovesnou uměleckou tvorbou je úloha autorského subjektu vyzdvížena neobyčejně silně - srov. např. s. 39); tomu pak odpovídá zájem o možnosti, které jazyk původci textu pro jeho vyjádření poskytuje. Soustředění na vyjadřovací možnosti jazyka vede ke snaze postihnout především spektrum způsobů užívání jednotlivých jazykových prvků a méně pozornosti se věnuje jejich fungování v obsáhlejších partiích textu a v jeho celku. Na druhé straně ovšem Bečka - ve shodě s novějšími stylistickými trendy - věnuje soustavnou pozornost nadjazykovým složkám výstavby textu. Jiným

podstatným rysem Bečkovy přístupu je to, že vedle popisu se neustále uplatňuje hodnocení jazykových jevů a úsilí přispět ke kultivaci uživatelů jazyka.

Bečkovy osobitě postavení v rámci stylistických výzkumů se projevuje také v jeho terminologii, mnohdy individuální, odchylné od běžného úzu. Pochopení jeho výkladů to ovšem může někdy ztěžovat (např. termín „vnitřní situace“ označuje u Bečky zkušenostní komplex sdílený autorem a adresátem textu, nepracuje se s jinak obvyklým termínem „nespisovný jazyk“ apod.).

Česká stylistika se člení na pět oddílů. V oddílu úvodním (s. 7-54) podává autor obecné výklady o stylu (slohu) a otázkách s ním spjatých. Podnětné jsou úvahy směřující k jemnému rozlišení obligatorního (závazného) a opcionálního (na výběru založeného) užití jazykových prostředků (s. 16-19), které připravují celkové vymezení stylu navazující na silnou tradici selekční stylistiky (styl je dán způsobem výběru prostředků). Zároveň Bečka právem poukazuje na stylovou relevantnost kompozice textu: v kompozici jde o uspořádání jazykového sdělení látky a pro touz látku lze užít různé kompoziční postupy, takže i zde se závažně uplatňuje princip výběru. Sféru stylu tedy konstituuje výběr jazykových prostředků (stylizace) a volba kompozičních postupů (s. 20). Důležité je také upozornění na vliv frekvence využití různých výběrových možností (v konkrétních výkladech pak Bečka k frekvenčním charakteristikám často přihlíží). Omezení selekčního pojmání stylu, k němuž se Bečka hlásí, lze na druhé straně spatřovat v tom, že je velmi obtížné v plné míře stanovit soubor prostředků, z něhož se vybírá, a že spíše v pozadí zůstává fakt restriktce a determinace jako nutného doprovodného výběru (volba jistého prvku vždy blokuje některé možnosti dalšího rozvoje textu - k tomu srov. např. Bern-

hard Sowinski, *Stilistik*, Stuttgart 1991, s. 36-37).

Další části úvodního oddílu pojednávají mj. o strukturním rozvrstvení češtiny, o charakteristikách textu (jazykového projevu) a o stylové diferenciaci textů (mluvenost a psanost, veřejnost a soukromost, rozlišení podle funkce atd.).

V oddílu *Pojmenování* (s. 55-180) probírá Bečka - s uplatněním velmi důkladné klasifikace a neobyčejně bohatého dokladového materiálu - stylové aspekty lexika. Všimá si jednak postavení slova jako významové jednotky jazyka (např. otázky polysemie, synonymity, antonymie), jednak fungování slova jako pojmenování v rámci konkrétního sdělení (ekvivalentnost pojmenování, pojmenování určité a neurčité atd.). Mnohé z otázek zde osvětlovaných jsou běžně řazeny do kompetence lexikologie, jejich dosah pro stylové utváření textů ovšem nelze popřít.

Obdobně rozsáhle je pojat oddíl *Stylistická syntax* (s. 181-280); ve čtyřech pododdílech nacházíme výklady o druhých vět, o expresivité věty (expresivitu přitom Bečka chápe velmi široce), o výstavbě vět a konečně o vyváženosti věty (tou se rozumí takové uspořádání složek věty, které má zajistit její přehlednost a soudržnost). V pátém pododdílu *Stylistické syntaxe* (s. 269-280) jsou analyzovány různé způsoby výstavby dialogu v umělecké literatuře (mj. přímá, polopřímá, nepřímá řeč). Navrhované terminologické rozlišení *rozhovoru* (reálná řečová interakce v mluvené komunikaci) a *dialogu* (písemný, stylizovaný, komponovaný jediným autorem) má ovšem stěží naději na prosazení.

Dále následuje oddíl věnovaný *kompozici* (s. 281-419). Bečka se zde snaží náležitě přihlížet ke všem stupňům textové výstavby, od mezivětných vztahů přes tematické segmenty textu až po jeho

celkový kompoziční plán.

Centrální místo v Bečkově pojmové soustavě zaujímá tematický (resp. obsahový) úsek. Vymezení povahy úseků a určení jejich hranic je ovšem spojeno s určitými problémy. Používá se tu kritérium relativní uzavřenosti: jde jednak o koncentraci na nějaký tematický prvek (stanovení takového rozhodujícího tematického prvku ale může být věcí diskuse), jednak o užití některého slohového postupu, tedy vyhraněného způsobu jazykového sdělení látky (tyto postupy vytvářejí styl informativní, vyprávěcí, popisný, pojednávací nebo úvahový). Uvádí se, že tematické úseky jsou formovány užitím jednoho slohového postupu, současně se však poukazuje na to, že mohou zahrnovat několik propojených nebo pevně na sebe vázaných slohových postupů. Vzniká tak otázka, zda lze na této bázi realizovat přesnou a nepochybnou segmentaci textu (srov. např. s. 291-293, 392-397).

Nejvíce místa je v daném oddílu věnováno výkladům o slohových postupech. Autor za pomoci mnoha citátů ukazuje, jaké podoby mohou tyto postupy nabývat v různě zaměřených textech (např. úvahy publicistické a odborné, osobní kritické úvahy, úvahy v projevech řečnických, umělecké úvahy). Předmětem pozornosti se zde stávají i většinou opomíjené, ale v komunikační praxi důležité texty ze sféry úřední a hospodářské (vyhlášky a směrnice, potvrzení, protokoly, smlouvy, objednávky apod.). Charakteristiky těchto textů však někdy spíše než o jejich stylových rysech informují o faktických okolnostech jejich užívání (srov. např. s. 384-385).

Kratičký závěrečný oddíl s názvem *Individuální sloh* (s. 420-423) obsahuje několik úvah o duševních vlastnostech a schopnostech subjektu ovlivňujících jeho slovesné projevy. Užitečným dodatkem k práci jsou *Poznámky a připomín-*

ky (s. 427-450), roztržiděné podle jednotlivých oddílů a kapitol: přinášejí hlavně údaje o odborné literatuře a o názorech a přístupech různých badatelů.

Bečkova *Česká stylistika* si zaslouhuje pozornost pro systematické zvládnutí neobyčejně rozsáhlé problematiky i širí zahrnutého materiálu a je zajímavá jako protějšek a doplněk prací, které v těsnější návaznosti na koncepci Pražské školy rozvíjejí hlavní linii českých stylistických výzkumů.

Petr Mareš (Praha)

Wissenschaftliche Zeitschrift der Universität Rostock. Sektion Angewandte Sprachwissenschaft. Computer-Assisted Language Learning. G-Reihe 39 (1990), Heft 9, 158 S.

Der erste Teil des vorliegenden Zeitschriftenheftes ist der Konferenz über computergestützten Sprachunterricht gewidmet. Es handelt sich um 13 Beiträge. Sie bilden die vierte und letzte Gruppe der Vorträge, die auf der Konferenz CALL'89 vorgetragen und für die Publikation zur Verfügung gestellt wurden.

CALL'89 war die erste Internationale Konferenz über computergestützten Sprachunterricht, die in der ehemaligen

DDR veranstaltet wurde. Sie fand vom 15. bis 17. November 1989 in Rostock statt. In früheren Publikationen sind bereits 29 der auf dieser Veranstaltung gehaltenen Vorträge veröffentlicht worden.

Die Beiträge des vorliegenden Heftes betreffen die künstliche Intelligenz, die Einschätzung der CALL-Ware (*assessment of CALLware*), computer-gestützten Test beim Hörverständnis (*Computer-aided listening comprehension testing*) und Grammatik.

Den ausführlichen Beiträgen schließen sich Mitteilungen über die Plenarsitzungen und die Sektionen der Konferenz in chronologischer Reihenfolge an.

Der zweite Teil des vorliegenden Zeitschriftenheftes ist der Gesellschaft im Alten Rom gewidmet. Von WERNER KRENKEL, der schon seit Jahren die Ergebnisse seiner Forschungen auf dem Gebiet des Eros im Altertum in dieser Zeitschrift veröffentlicht, finden wir hier einen Aufsatz über *Transvestismus in der Antike*, in dem er sich hauptsächlich auf die antike Literatur stützt. Eigentlich handelt es sich fast ausschließlich um die Zusammenstellung des Materials, weil sich der Verf. dem schwierigen Problem nicht näher widmen will. Aber auch dies ist an sich schon eine Leistung, die für die weitere Forschung der Spezialisten sehr wichtig ist.

Jana Keparťová (Praha)